

ма из доба устанка 1875—1878. и буна од 1903—1905. године, те уз помоћ добровољаца из Црне Горе — пружили су, према аутору, жесток отпор бројној турској војсци са шест генерала на челу. Турска војска оставила је за сабом праву пустош. Бунтовна села Доњег Колашина предата су огњу, јер политика главнокомандујућег Шемси-паше Бишевца била је политика спржене земље. Та 1906. још увијек се у том крају назива Шемси-пашиним годином.

Тек кад су Србија и Црна Гора иступиле енергично и дипломатски посредовале код Порте, побуњеном крају је враћен какав-такав мир, иако су вође устанка, и поред обећања Турака да их неће хапсити, чекали окови и дугогодишње робијање, које ће, истина, прекинути младотурска револуција. Избјегло становништво при повратку из Црне Горе чекала су згаришта и неродна и гладна 1907. година.

По аутору, за буне од 1906—1908. године карактеристично је што је понегдје дошло до заједничке сарадње сељака обје конфесије, до солидарисања са побуњеним сеља-

цима дијела грађанства (Срба и Муслимана), значајна је ширина подручја захваћених бунама, учешће добровољаца из Србије и Црне Горе, широких размјера развијена акција широм Србије за прикупљање прилога за гладне у Санџаку, те најзад сазнање сељака тих крајева да је њихов крајњи а и реалан циљ коначно ослобођење од Турака и сједињење са Србијом односно Црном Гором. Што је посебно важно, у огњу буне израстао је и војнички се оспособио низ истакнутих народних првака, чије ће искуство бити од великог значаја у току I балканског рата.

Раоничка буна, односно историјска збивања у дјеловима старе Рашке, Полимљу и Потарју у времену од 1903. до 1908, до појаве Шалипуровићевих књига били су потпуно необрађени у историјској науци. Овим књигама је изнесено на видјело мноштво непознатих података и дата је солидна основа за свестранија истраживања политичких процеса и друштвених струјања у Санџаку на почетку овог вијека.

Жарко Шћепановић

ЗБОРНИК

Института за историју радничког покрета Далмације, Сплит 1970/1.

Институт за историју радничког покрета Далмације у Сплиту — под редакцијом др Динка Форетића, др Андрије Дујића, др Љуба Вобана, др Ивана Јелића, Јоза Угрин, Недељка Кујунџића и генерала Фабијана Трга, а главног и одговорног уредника Ј. Угрин — покренуо је 1970. године свој орган — *Зборник Института за историју радничког покрета Далмације*. Први број *Зборника* садржи чланке, односно расправе и два списка мемоарског карактера. Овај број посвећен је 50-годишњици КПЈ и 100-годишњици рођења В. И. Лењина. Проблематика је веома разноврсна, како по тематички тако и по времену о коме се говори. Објављени радови углавном се могу сврстати у двије групе. У прву спадају научно-струч-

ни, а у другу радови мемоарског карактера. Наводимо текстове редом како су објављени у *Зборнику*: Главни и одговорни уредник Јоза Угрин је у Предговору дао информацију о досадашњем раду на изучавању радничког покрета Далмације, као и основну намјену покретања ове публикације. Радује најави „да ће Институт за повијест радничког покрета Далмације саопћавати јавности своја стручна и знанствена остварења у више едиција од којих је овај *Зборник* само једна од њих“. Ова прва свеска пријатно је обрадовала читалачку јавност, а нарочито оне који се баве изучавањем историје радничког покрета и Комунистичке партије Југославије. Др Андрија Дујић у чланку — *Повијесно значење Лењинова дјела* (11—

21) синтетички је изнио неке карактеристике и значај Лењиновог учења у развоју савременог социјализма и његовог даљег унапређивања. У чланку — *Раднички покрет у Далмацији од 1870. до конгреса уједињења 1919 (23—70)* Форотетић је веома документовано по етапама изложио развој овог покрета. Прва етапа обухвата вријеме од 1863. до 1897. године и карактерише се формирањем друштва по угледу на слична у Трсту и Аустрији. Друга обухвата вријеме (1897—1902) када се појављују прва социјалистичка, синдикална и политичка друштва. Трећи период (1902—1907) од првог конгреса радничког покрета у Далмацији до самосталног иступања далматинских социјалиста на парламентарним изборима. Четврта етапа обухвата вријеме од тада до почетка првог свјетског рата (када је престала активност покрета). Четврта тече од почетка рата па до Оснивачког конгреса Социјалистичке радничке партије Југославије (комуниста). Вјeko Омашић у чланку *Побуна у Каштел-Лукишићу 1897. против феудалних повластица обитељи Macheli — Vitceuri (71—82)* приказао је ток односа између поменутих породице и становника Каштел-Лукишића. *Комунистичка партија Хрватске у опћинским изборима 1940. на подручју Далмације (95—112)* предмет је расправе др

Ивана Јелића. Рад је заснован на богатој архивској и другој документацији. Драго Гиздић пише *О развоју далматинске индустрије и о класној борби у њој до почетка народноослободилачке борбе (147—262)*. Гиздић је ово питање обрадио у два дијела. Рад се базира на богатој архивској документацији. Биосковски батаљон „Јозо Јурчевић“ (313—338) предмет је расправе Мирослава Ујдуровића. Недељко Кујунџић пише о *Механичкој радници у Биокову (339—356)*. О културно-просвјетном раду у југословенском збјегу у Египту (357—380), пише Анте Палавршић. Јосип Плеко пише *Како је пељешачка партизанска чета „Никола Бојановић“ заузела Оребић (381—388)*. Предмет расправе Валентина Уранија је *Неколико питања о народноослободилачким одборима на задарском подручју (389—412)*. *Концентрациони логор на отоку Зларину (413—423)* предмет је расправе Томислава Ерака.

У Зборнику су објављена и два интересантна сјећања из историје Комунистичке партије у Далмацији између два рата: Франца Клопчића *Сјећања на раднички Сплит 1925. године (83—93)* и Ива Амулића *Сјећања на дјелатност радничког покрета и Партије у Далмацији од 1937—1940. године (263—311)*.

Ј. Р. Бојовић

ДР РАДМИЛА ПЕТКОВИЋ-ПОПОВИЋ И ВУКОМАН ШАЛИПУРОВИЋ:
„СРПСКЕ ШКОЛЕ И ПРОСВЕТА У ЗАПАДНИМ КРАЈЕВИМА СТАРЕ
СРБИЈЕ У XIX ВЕКУ“

Општинска заједница образовања Прибој 1970

Појам Стара Србија као географски назив настао је у XIX вијеку под утицајем промјена изазваних ослободилачким ратовима Србије и Црне Горе. То је, према ауторима, географски „простор између Таре, Увца и Ибра, од његовог уласка у Ибарску клисуру па до варошице Рашке“. Тим појмом је, дакле, обухваћен простор на ком се формирала ранофеудална држава Рашка.

Вриједност ове књиге је, поред осталог, у томе што обрађује историју једног релативно ужег региона који још није темељито проучен. Овом послу аутори су пришили на тај начин што су у први план ставили проучавање изворних докумената из богатих фондова и збирки архива Србије. Разумљиво, у свом раду су користили и неколико студија које третирају друштвене и економске односе, па